

Anna Maria Forssberg, *The Story of War: Church and Propaganda in France and Sweden in 1610–1710* (Lund: Nordic Academic Press 2016). 287 s.

Deo gracias, anglia, redde pro victoria – England, frambär tack till Gud för segern!

Orden från en känd carol från tidigt 1400-tal vittnar om att tacksägelse över militära segrar är ett fenomen med gamla rötter. Från triumferna i republikens Rom, via Henrik Vs intåg i London 1415, till Napoleons parader genom Paris, berättar källorna om en strävan att tacka de gudomliga makterna för segern. Men de berättar också om firandet som manifestationer av regenters och fältherrars makt, och om överhetens behov att kommunicera berättelsen om kriget till dem som betalade det, med eget blod och ständiga skatteuttag.

När Anna Maria Forssberg i *The Story of War* analyserar tacksägelse i Frankrike och Sverige under 1600-talet, handlar det alltså inte om en ny företeelse i det tidigmoderna Europa. Däremot hade tacksägelseernas funktion accentuerats med expanderande militärstater och ökande krav på resurser. Forssberg går igenom de tillfällen under seklet 1610–1710, då militära segrar föranledde kungliga påbud om att *Te Deum* skulle sjungas i de franska katedralerna, eller att tacksägelsedagar skulle firas i alla svenska socknar. Boken är tematiskt uppdelad och behandlar tacksägelseerna som informationskanaler, som ritualer, och som berättelser om kriget och dess aktörer. Härav följer en uppbruten kronologi, med exempel tagna växelvis ur det svenska och det franska materialet. Arbets sättet gör det svårt att upptäcka diakrona perspektiv kopplade till strukturella samhällsförändringar, men detta är heller inte Forssbergs huvudsakliga syfte. Snarare ägnar hon sig åt närläsning för att komma åt den berättelse om kriget som framträder i varje empiriskt nedslag.

Att skriva jämförande analyser är en svår konst. Författaren måste övertyga läsaren att de jämförda objekten inte är godtyckligt valda, och i övrigt gäller att få analysen att inte verka alltför konstruerad. Forssberg lyckas med båda delarna, och boken igenom visar hon på illustrativa paralleller och skillnader. Frankrike och Sverige kan vid ett första ögonkast framstå som disparata jämförelseobjekt vad gäller befolkningsstorlek och politiska, religiösa och sociala förhållanden, men upplägget fungerar, i synnerhet för perioden 1630–1679, då de båda stormakterna var allierade under långa perioder. Jämförelsen av kriserna vid undersökningsperiodens slut är också välfunnen, då källorna tycks visa att överhetens tilltal förändrades, mot mer exkluderande av undersåtarna i det svenska och mer inkluderande i det franska materialet. I Forssbergs analys går det att ana hur dessa förskjutningar vittnar om att

den absoluta kungamakten var på väg att undergrävas i båda länderna.

I det svenska materialet framträder annars ambitionen att genom detaljerade redogörelser informera undersåtarna om kriget, och kommunicera dess karaktär av gudomligt straff för människornas synder. Ambitionen tycks vara att åstadkomma samhörighet: trots tydliga rangskillnader i kyrkorummet inkluderar tilltalet ett vi, färgat av föreställningar om den svenske kungens undersåtar som det utvalda gudsfolket, det nya Israel. Den svenska berättelsen om kriget var också en berättelse om folket och fäderneslandet, och församlingen framstod som jämlik inför Gud, oavsett stånd, kön och ålder.

I det franska materialet var den information som gavs mer knapphändig. Här stod ceremonierna i fokus, kretsande kring kungen som aktör i relation till Gud. Den hierarkiska samhällsordningen manifesteras genom processioner, placering i kyrkorummet och undersåtarnas givna roll som åskådare.

Orsakerna till dessa skillnader spårar Forssberg bland annat i religionen, där hon betonar ordets framträdande roll i den evangeliska liturgin. Hon pekar också på skillnader i samhällsstruktur och på de absolutistiska anspråk som tog sig nya uttryck i Frankrike under 1600-talet. Det faktum att medielandskapet såg olika ut i de båda rikena betonas också: det fanns större möjligheter att få nyheter via tryckta tidningar och flygblad i Frankrike, medan predikstolen ännu vid 1700-talets början framstår som den främsta informationskanalen i det svenska riket.

Källmaterialet skapar vissa begränsningar eftersom berättelser om segrar och goda freder ger en selektiv bild av kriget. Forssberg löser detta genom att analysera vad som inte nämns i texterna. Krigets realiteter berörs knappast: som krigets aktörer framträder i första hand Gud och kungen, därefter fältherrarna, de egna soldaterna och i sista hand fienden. Civilbefolkningen nämns sällan eller aldrig. Intressant nog märks också en återhållsamhet i retoriken i såväl det svenska som det franska materialet. Den demonisering av fienden som kanske kunnat förväntas märks inte alls, och religiösa motsättningar är nedtonade. Forssberg exemplifierar med kampanjerna mot hugenotterna i La Rochelle 1622–1627, där den religiösa aspekten av konflikten helt utelämnats i tacksägelseerna.

Greppet att studera vad som inte nämns är intressant, men det saknas tydliga förklaringar till varför materialet ser ut som det gör. I fallet med La Rochelle hade den franska kungamakts uttryckliga ambition att genom ediktet i Nantes tona ner de religiösa motsättningarna kunnat lyftas fram. Överlag hade en fördjupad retorikanalys kunnat ge fruktbara ingångar. Min tolkning är att tacksägelseerna retoriskt inte var avsedda att mobilisera åhörarna mot fienden, utan syftade till att manifesteras makt, men också samhörighet mellan överhet och undersåtar. När Forssberg visar hur Magnus

Stenbock 1709 lägger till dramatik och svekfulla fiender i berättelsen om kriget, så är det talande att exemplet inte är hämtat från en tacksägelse-text, utan från en text som i samband med den danska invasionen i Skåne avsåg att mobilisera för att möta hotet mot fäderneslandet.

En invändning mot denna väl genomförda studie är att det jämförande perspektivet låser fast läsaren vid Sverige och Frankrike. Ett analytiskt fokus på en av dessa stormakter, med utblickar mot en större allmäneuropeisk kontext, hade paradoxalt nog kunnat ge studien mer bredd. Förståelsen av fenomenet hade också kunnat fördjupas om materialet satts i ett längre tidsperspektiv: tacksägelser och triumfer var ingenting nytt i 1600-talets Europa, och de skulle återkomma i ständigt nya former och historiska kontexter.

Stockholms universitet

MARTIN KJELLGREN

Sofia Ling, *Konsten att försörja sig: Kvinnors arbete i Stockholm 1650-1750* (Stockholm: Stockholms förlag 2016). 269 s.

Med utgångspunkten att historien är något som tillverkats, inte blott ägt rum, är historieskrivning i allra högsta grad en produktiv övning. Historikerns uppgift att kritiskt granska vilken historia som har skrivits och hur kunskapsluckor har fyllts ut kan därför aldrig anses fullbordad då forskning som bygger vidare på etablerade narrativ kan vara rent vilseledande. Att söka spåra rötterna till 1800-talets könsseparatistiska ideologi i tidigare sekel är en sådan fallgrop som har resulterat i forskning som har förbisett de specifika dragen i föregående perioder. Denna vilja till kontinuitet har lett till ett åsidosättande av forskning om andra möjliga sociala struktureringar och diskursiva förskjutningar mellan manligt och kvinnligt över tid. Det har saknats kunskap om kvinnors och mäns arbete under tidigmodern tid och Sofia Lings bok är ett bidrag till att nyansera föreställningen om den genusarbetsdelning som etablerats i historieskrivningen, där kvinnor traditionellt har knutits till den reproduktiva hushållssfären medan män har sammankopplats med yrkesarbete.

Studien behandlar Stockholm under tidigmodern tid. Problemet med den brist på data som försvårar forskning på området löser Ling genom att studera suppliker skrivna av kvinnor i huvudsak ställda till Stockholms handelskollegium, men även besvär ur andra lokala myndigheter och instanser i vilka kvinnor vädjade om tillstånd att arbeta inom olika näringar. Boken behandlar två övergripande frågor: vad kunde kvinnor som levde i den ti-